

образного мислення та креативності. Однак уява має багатогранний характер і діє у синергії з мисленням, пам'яттю, емоціями, волею тощо, тому наступні дослідження можуть бути спрямовані на систематизацію всіх існуючих методик вимірювання розвитку уяви, на взаємозв'язок між уявою та когнітивними здібностями, на перспективи уяви в розвитку саморегуляції.

Література:

1. Weibel, D., Martarelli, C. S., Haberli, D., & Mast, F. W. The Fantasy Questionnaire: A measure to assess creative and imaginative fantasy. *Journal of Personality Assessment*. 2018. 100(4). P. 431-443. URL : https://boris.unibe.ch/99648/1/Weibel%20et%20al_The%20Fantasy%20Questionnaire_JPA.pdf (дата звернення: 06.04.2021).
2. Zabelina D. L. (in press). Imagination. *A.B. Bakker, F. Gander, W. Ruch, & L. Tay (Eds.), Handbook in positive psychology assessment*. Brussels, Belgium: European Association of Psychological Assessment (EAPA). URL : https://www.researchgate.net/publication/336974704_Imagination (дата звернення: 06.04.2021).

УДК 17.023.3-057.872

ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ФОРМА ЖИТТЄТВОРЕННЯ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ

Рева М. М.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
mreviera@ukr.net*

Сучасні соціокультурні умови характеризуються в першу чергу підсиленням впливу сил, які людина не в змозі контролювати, що призводить до зростання почуття невпевненості і невизначеності. У такому суспільстві люди частіше обирають короткотермінову ментальність, відмовляючись від довготермінової, що дослідники називають однією з головних проблем сучасності. Однак цей вибір виправданий у ситуації невизначеності, адже відрізки часу, які називають «майбутнім» стають все більш короткими, а час життя людини в цілому поділений на епізоди, які можна розглядати окремо. Життєві цілі стають все більш розмитими, розрізненими і невизначеними, перетворюючись на все більш глибоке джерело тривоги, «велике невідоме» в житті людини [1].

Позбавляючи майбутнє елементарної передбачуваності, почуття невизначеності накладає заборону на будь-яке раціональне очікування –

навіть на мінімальний рівень надії і віри в майбутнє. Адже саме утримання у своїх руках теперішнього, впевненість у тому, що ти контролюєш свою долю, – це саме те, чого так не вистачає людині в такому суспільстві, як наше [2].

Тому розробка все нових і нових способів життєпобудови, апробація оригінальних стратегій інтерпретації набутого досвіду, оцінка продуктивності сьогодення, планування майбутнього з його горизонтами, бажаннями, перспективами дуже вирізняються у різних людей, у різні вікові періоди, у відносно стабільні часи і добу випробувань, потрясінь, катаклізмів.

Дослідження феномену життєтворення здійснювались переважно в часовому (Б. Зейгарник, К. Левін, Л. Франк та інші) й ціннісно-смысловому (К. Абульханова-Славська, Є. Головаха та інші) аспектах. Має місце невелика кількість досліджень, де образ бажаного майбутнього життя розглядається з точки зору єдності і часового, і смыслового вимірів (Дж. Келлі, О. Кронік, Т. Титаренко та ін.).

Багатогранні аспекти проблеми життєвого шляху особистості знайшли відображення у різних концептуальних моделях як зарубіжних (Ш. Бюлер, Е. Еріксон, Г. Олпорт та інші), так і вітчизняних учених (Б. Ананьєв, К. Абульханова-Славська, С. Рубінштейн, В. Роменець та інші).

Зрозуміти специфіку життєтворення, визначити типові території особистісних змін, їх розповсюдженість, взаємопереходи – дуже важливе завдання як для психологічної науки, так і для практики психологічної допомоги, консультування, супроводу, психотерапії.

Отже, актуальними наразі є дослідження способів життєтворення, що надають життю певної передбачуваності та упорядкованості. Тому дослідження цілепокладання як форми життєтворення, завдяки якій знаходимо ресурси долати перешкоди та рухатися вперед, є виключно важливим.

Низка фундаментальних питань постає в процесі вивчення життєтворення. Це і питання про його рушійні сили, і про його сутність, і про зміст, форми, види тощо. Узагальнюючи попередні лінгвістико-соціолого-психологічні розвідки, можна підсумувати, що коріння життєтворення – у взаємодії з Іншим, в інтеракційних процесах, до мережі яких ми залучаємося ще до моменту народження та без яких годі уявити саме людське життя, які самі стають частиною нашого життя і в яких наше існування триває навіть після фізичного зникнення [3].

Доцільно розглянути у цьому контексті концепцію *життєвого світу* Т. М. Титаренко. Життєвий світ розглядається як форма саморозвитку особистості, спосіб структурування нею значущого середовища проживання, як символічний просторово-часовий континуум, який не може існувати не розвиваючись, не змінюючись. Якщо соціальний простір – це соціальні зв'язки, суспільні відносини, то

особистісний простір є радше *ціннісним середовищем*, що забезпечує можливість адекватних власній природі самопроявів [4].

Цілепокладання в межах цього підходу постає як спосіб життєтворення особистості, побудови нею адекватного власним задумам і потенціям життєвого світу. А життєві цілі є конструктом, сповненим індивідуального особистісного змісту, що відображає, яким чином особистість хоче виразити себе, від чого вберегтися, у чому утвердитися. Щоб з'ясувати специфіку життєвого цілепокладання, спробуємо визначити його місце серед інших форм самопрогнозування. Серед близьких до життєвих цілей понять називає такі: наявні інтереси, життєві завдання, особисті проекти, особисті прагнення.

Наявні інтереси – це гіпотетичне мотиваційне утворення, яке лежить в основі прагнення до цілі і локалізується між двома точками в часі: прийняттям цілі і досягненням її, або відмовою від неї.

Особисті проекти являють собою послідовність взаємопов'язаних дій, що дають змогу досягти мети.

Життєві завдання – організують повсякденне життя людини, наповнюючи його смыслом.

Особисті прагнення – це притаманний кожній людині унікальний набір тенденцій «намагатися щось робити». Кожне прагнення може бути реалізоване різними способами і задоволене через досягнення певного числа конкретних цілей [5, с. 55].

Сучасні дослідники також говорять про психологічні *практики конструювання життя*. Через практики перед особистістю розкриваються можливості відбутися у певній соціальній якості – матері, друга, науковця, політика, поета тощо. Про щоденні практики свідчать наші улюблені, але небажані звички, яких так важко позбутися [6].

До тезаурусу психологічних понять ввійшло поняття *ландшафту життєтворення*, що дає змогу не лише аналізувати рух особистості життєвим шляхом, а й акцентувати увагу на різних, якісно несхожих його періодах, на територіях життя, під час проходження яких відбуваються відчутні, значущі особистісні зміни. Ландшафт життєтворення є певною територією життя, що вибудовується людиною відповідно до цінностей, які є важливими для неї на теперішній час і найближче майбутнє. Орієнтуючись на ці цінності, людина творить себе, переструктурує свій життєвий світ [7].

Отже поділяючи погляди представників сучасних постнекласичних теорій, які розглядають особистість як таку, що перебуває в стані постійного становлення, переходу від актуального до потенційного буття, як частку цього буття, ми розглядаємо цілепокладання людини як одну із форм життєтворення у сучасних соціокультурних умовах, яке є не раз і назавжди запрограмованим, а є чутливим до нових смислів динамічним і контекстуальним утворенням.

Література:

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / Пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева. М. : Логос, 2005. 390 с. URL: https://socioline.ru/files/5/39/bauman_zigmunt_-_individualizirovannoe_obshchestvo-2005.pdf
2. Бурдые П., Шартье Р. Люди с историями, люди без историй. *Новое литературное обозрение*. 2003. № 2. URL: <https://magazines.gorky.media/nlo/2003/2/lyudi-s-istoriyami-lyudi-bez-istorij.html>
3. Климчук В. О., Ларіна Т. О., Лазоренко Б. П. Психологія життєтворення особистості в сучасному світі : монографія / За ред. Т. М. Титаренко ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. К.: Міленіум, 2016. 320 с.
4. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. К. : Либідь, 2003. 376 с.
5. Эммонс Р. Психология высших устремлений: мотивация и духовность личности / Роберт Эммонс ; пер с англ. ; под ред. Д. А. Леонтьева. М. : Смысл, 2004. 416 с.
6. Титаренко Т. М., Кочубейник О. М., Черемних К. О. Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодерної соціальності : монографія; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. К. : Міленіум, 2014. 206 с.
7. Титаренко Т. М. Ландшафт життєтворення як територія особистісних змін: типологія і динаміка. *Індивідуальність у психологічних вимірах спільнот та професій: збірник наукових праць* / за заг. ред. Л. В. Помиткіної, О. М. Ічанської. К. : ТОВ «Альфа-ППК», 2020. С. 165-170.

УДК [159-051:159.944.4]:355.01

КОПІНГ-РЕСУРСИ ЯК СКЛАДОВА КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ У ЖІНОК, ЯКІ МЕШКАЮТЬ У ЗОНІ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

Садчікова О. Г.

Донбаський державний педагогічний університет

Alenasadan@ukr.net

Проблеми наслідків стресогенного впливу на психіку людини продовжують залишатися гостроактуальними в сучасному світі. Кількість досліджень, спрямованих на вивчення такого роду наслідків і виявлення копінг-стратегій, безперервно зростає. Копінг-поведінку можна визначити, як діяльність суб'єкта, що за допомогою усвідомлених дій, адекватних особистісним особливостям і ситуації, може впоратися зі стресом. Прояв копінг-поведінки як адаптивної і зрілої поведінки, що позбавлена психоемоційного напруження, забезпечують копінг-ресурси, від змісту яких залежить ефективність подолання людиною стресової ситуації. К. Муздибаєв розрізняє два великі класи ресурсів: особистісні й